

Stanisław Korenik

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

WYZWANIA I DYLEMATY WSPÓLCZESNEJ POLITYKI REGIONALNEJ

Streszczenie: Obecnie animatorzy polityki regionalnej stanęli przed dylematem przewartościowania założeń polityki regionalnej. Znaczący wpływ na taki stan rzeczy mają współczesne przemiany w gospodarce światowej, ich kierunki i żywiołowość. Wydaje się, że w nowych założeniach polityka regionalna powinna opierać się na najnowszych dziedzinach funkcjonowania mechanizmów ekonomicznych oraz endogenicznych przewagach konkurencyjnych.

Słowa kluczowe: region ekonomiczny, polityka regionalna, czynniki rozwoju regionalnego, innowacja.

1. Wstęp

Gospodarka światowa w początkach drugiej dekady XXI wieku podlega różnokierunkowym zmianom, skutkującym przede wszystkim wzrostem jej złożoności i wzmocnieniem interakcji poszczególnych jej elementów. Jednocześnie przekształcenia te rzutują na tworzenie nowych zasad funkcjonowania jednostek uczestniczących w kształtowaniu życia społeczno-gospodarczego. Postępująca ekonomizacja wszystkich dziedzin życia prowadzi do tego, że stopniowo wszystkie jednostki zaczynają – czy tego chcą, czy nie i czy sobie to uświadamiają, czy nie – podlegać mechanizmowi rynkowemu. W efekcie, wraz z postępującą złożonością zjawisk w mniejszym zakresie przyszłość zależy od autonomicznych decyzji, a w większym jest wypadkową zjawisk występujących w globalnej gospodarce. Skutkiem tego jest nie tylko duża złożoność procesów gospodarczych, uzależnienie od techniki, ale też wzrost niepewności. W efekcie odnosząc się do drugiego prawa dynamiki (prawa entropii), utrzymanie równowagi gospodarczej prowadzi do wzrostu nieuporządkowania (chaosu). Idąc dalej, można więc stwierdzić, że jeżeli działamy w celu uporządkowania konkretnych zjawisk gospodarczych, to poniesiony wysiłek (zużyta energia, inaczej: koszty) prowadzi do wzrostu nieładu w skali całej gospodarki narodowej. Z drugiej strony, każdy chce mieć jak największy wpływ na własną przy-

szłość i próbuje to realizować poprzez ograniczenie niepewności. Jeżeli wzrost złożoności powoduje, że stabilność układów gospodarczych staje się dobrem rzadkim, a niestabilność chlebem powszechnym, to gospodarka jako całość staje się środowiskiem mało sprzyjającym jej twórcy, czyli człowiekowi. Alternatywą wdaje się alienacja przyjmująca postać autarkii, ale w takim przypadku i tak złożony system gospodarczy będzie oddziaływał na nas, przy czym – paradoksalnie – nasza zależność od niego wzrośnie. W takim wypadku, chcąc móc decydować o swoim losie, należy dążyć do otwarcia na gospodarkę światową, inaczej mówiąc: na chaos, wstrząsy, turbulencje itp. Poszczególne jednostki nie są w stanie podolać tym wyzwaniom, a równocześnie obserwujemy osłabienie roli państwa przy postępującej erozji jego funkcji gospodarczych. Dlatego coraz częściej w dysputach na temat globalizacji pojawia się określenie ‘regionalizacja’. Bez wchodzenia w rozstrzyganie dylematu, czy zjawiska te pojawiły się niezależnie, czy jedno zrodziło drugie, regionalizacja jest procesem, który ma ograniczyć wzrastającą niepewność. Realizowane jest to przez wzrost podmiotowości społeczności regionalnej. W konsekwencji pojawia się nam nowy podmiot uczestniczący w grze rynkowej – region ekonomiczny. Podmiot ten ze względu na swoją specyfikę i korporacyjny charakter (w wypadku samorządu terytorialnego) jest uczestnikiem mechanizmu rynkowego, który inaczej funkcjonuje niż dotychczasowi jego aktorzy. Dlatego społeczność regionu i jego władze muszą uczyć się funkcjonować w nowej roli. Przy czym nauka ta, raz rozpoczęta, wydaje się nie mieć końca, gdyż otoczenie (gospodarka światowa) zmienia się coraz bardziej i należy podążać za tymi zmianami.

Próba rozstrzygnięcia paru dylematów (na pewno nie na wszystkie) dotyczących zmieniającej się roli regionu ekonomicznego w nowej złożonej rzeczywistości gospodarczej (kryzysowej) jest zamiarem autora.

Wynika to z tego, że współczesna zmienna rzeczywistość rodzi nowe dylematy, które trudno przewidzieć, prosta ekstrapolacja jest metodą zupełnie nieprzydatną, a co dopiero znaleźć na nie rozwiązanie. Czy ktoś, poza oczywiście fantastykami i w niektórych obszarach futurologami, jest w stanie odpowiedzieć, w którym kierunku pójdą procesy gospodarcze, jakie zawody będą wykonywać nasze dzieci itp. Patrząc na to, co przyniósł przełom wieków, należy w takim działaniu zachować dużą powściągliwość. Dlatego odchodząc od podejścia normatywnego, należy poczynić rozważania w kierunku uogólniającym i formułującym wątpliwości, a nie odpowiedzi. Oczywiście, są obszary, gdzie na podstawie dostępnej wiedzy formułowane są określone zalecenia i postulaty, gdyż konstatacją nie może być stwierdzenie, że kiedyś było lepiej, a teraz będzie już tylko gorzej. To prawda, że nowa rzeczywistość będzie zupełnie inna od tej, jaką znamy, ale obserwując dotychczasowy rozwój ludzkości, można wykazać się umiarkowanym optymizmem. Co jest w tej nowej rzeczywistości pewne, to to, że region ekonomiczny jako podmiot procesów rynkowych będzie zwiększał swoje znaczenie.

Jak powiedziano wcześniej, region ekonomiczny jest znaczącym elementem gospodarki narodowej. Wraz z postępem, wzrastającą złożonością zjawisk gospo-

darczych i dużą ich nieprzewidywalnością wzrasta znaczenie wszelkich działań zmierzających do ograniczenia tych niekorzystnych zjawisk. Równocześnie działalność człowieka, zasoby czy też kapitał są różnie rozłożone w przestrzeni kraju, co skutkuje tym, że w gospodarce narodowej występują zazwyczaj regiony lepiej i słabiej rozwinięte, które w różnym stopniu i różny sposób uczestniczą w rozwoju gospodarki narodowej jako całości. Implikuje to fakt, że władze publiczne muszą w różny sposób kształtować (różnicować) swoje działania z zakresu polityki gospodarczej odnośnie do poszczególnych regionów. Inaczej mówiąc, prowadzonej w danym kraju polityce gospodarczej należy nadać wymiar regionalny. Takie ujęcie polityki ekonomicznej określa się mianem polityki regionalnej, przez którą rozumie się całokształt czynności państwa w zakresie świadomego oddziaływania na rozwój społeczno-ekonomiczny poszczególnych regionów.

2. Współczesna polityka regionalna

Polityka regionalna jako integralna dziedzina współczesnej polityki gospodarczej państwa jest dziedziną stosunkowo młodą, zapoczątkowaną w latach 30. XX wieku. Wtedy to zaistniały pierwsze motywacje i przesłanki do wprowadzenia działań państwa związanych z tą polityką. W kolejnych latach, wraz z rozwojem sytuacji zarówno politycznej, społecznej i gospodarczej, pojawiały się coraz to nowe przesłanki przemawiające za stosowaniem w szerszym zakresie polityki regionalnej. Można wręcz stwierdzić, że ich znaczenie w wielu sytuacjach – szczególnie wraz z postępującą globalizacją życia społeczno-gospodarczego – nasiliło się, często nabierając nowej jakości i silniejszych objawów. Obecnie, tj. w pierwszych latach drugiej dekady XXI wieku, polityka regionalna stała się integralnym elementem polityki gospodarczej państw oraz instytucji ponadnarodowych. W praktyce oznacza to, że większość działań gospodarczych podejmowanych przez organy władzy państwowej ma wymiar regionalny.

Według B. Winiarskiego, podstawowym celem, do którego zmierza polityka regionalna, jest racjonalne kształtowanie procesu przemian struktury przestrzennego rozmieszczenia gospodarki i ludności¹. Obszar oddziaływania polityki regionalnej można określić jako działalność organów władzy publicznej, które podejmują działania w celu pobudzania i ukierunkowania rozwoju regionalnego². Obecnie wyróżnia się dwa rodzaje (wspomniane już wcześniej) polityki regionalnej³:

¹ B. Winiarski (red.), *Polityka gospodarcza*, PWN, Warszawa 2000, s. 342.

² J. Szlachta, *Główne problemy polityki rozwoju regionalnego Polski na przełomie XX i XXI wieku*, [w:] *Strategiczne wyzwania dla polityki rozwoju regionalnego Polski*, Friedrich Ebert Stiftung Przedstawicielstwo w Polsce, Warszawa 1996, s. 16.

³ Tamże.

- polityka interregionalna (międzyregionalna) jako zespół działań organów władzy centralnej wobec wszystkich lub wybranych regionów kraju,
- polityka intraregionalna (wewnątrzregionalna) jako zespół działań władz publicznych szczebla regionalnego prowadzonych w regionie w celu kształtowania w nim określonych procesów gospodarczych.

Przypomnijmy też, że obecnie polityka regionalna realizowana jest także w przekroju międzynarodowym, gdzie podmiotem jest określony organ między państwowy; przykładem jest tu polityka regionalna Unii Europejskiej, która szerzej zaprezentowana jest w dalszej części tego podrozdziału.

Powyższe rozróżnienie wydaje się istotne, gdyż ze względu na proces upodmiotowienia społeczności lokalnych musi występować rozróżnienie interesów regionalnych od krajowych, mimo że w większości państw te ostatnie mają charakter nadrzędny.

Należy stwierdzić, że takie wyróżnienie jest przydatne i to nie tylko ze względów czysto naukowych, ale także dlatego, że w postępującym procesie decentralizacji i upodmiotowienia społeczności regionalnych musi istnieć jasno przypisane rozgraniczenie kompetencyjne co do zakresu działań i co ważniejsze – sposobu finansowania poszczególnych szczebli władzy. Bezdiskusyjne pozostaje natomiast stwierdzenie, że obydwa rodzaje polityki regionalnej muszą być niesprzeczne i pozostawać w pełnej korelacji z sobą, nawet gdy przedmioty ich zainteresowania są rozgraniczone. Wydaje się jednak, że w najbliższych latach obszar zainteresowania władz regionalnych będzie się zwiększał i w wielu dziedzinach nie będzie styczny z zainteresowaniami władz centralnych. Oczywiście pozostaje także to, szczególnie w państwach unitarnych, że pierwszeństwo i bezsprzeczny prymat wiezie polityka interregionalna.

W tym miejscu należy wspomnieć, że polityka regionalna – jej kształt oraz charakter – w dużej mierze uzależniona jest od przyjętych doktryn ekonomicznych oraz od założeń polityki gospodarczej określonego państwa. Bez wątpienia najszerszej polityka regionalna rozwinęła się w państwach europejskich, zwłaszcza w krajach UE, choć i wśród nich można wskazać istotne różnice.

Współczesne realia społeczno-gospodarcze w turbulentnej i złożonej rzeczywistości światowej gospodarki powodują konieczność wypracowania nowych koncepcje polityki regionalnej. Założenia te mają dostosować ten element funkcjonowania gospodarki do przyszłych, zmiennych i do końca nieprzewidywalnych realiów. Przy czym „tradycyjna” polityka regionalna zorientowana na niwelację barier rozwojowych w słabiej rozwiniętych regionach nie przyniosła oczekiwanych, a przy tym satysfakcjonujących efektów. Skuteczna interwencja regionalna musi coraz bardziej odchodzić od centralistycznych założeń na rzecz *multi-level governance*. Nowa gospodarka, której kształtowanie coraz wyraźniej obserwujemy, charakteryzuje się tendencją do polaryzacji poziomu rozwoju, tj. wzrostu nierówności; jak stwierdza M. Castells, daje się zauważyć „jednoczesny wzrost zarówno góry, jak i dołu skali społecznej”⁴. Zjawiskiem postępującym w globalizującym się świecie jest delegi-

tymizacja państwa⁵. Wydaje się, że państwa przetrwają w jakiejś formie organizacyjnej, jednak kształtująca się sieć – jako trzecia, obok rynku i hierarchii, forma organizacyjna działalności gospodarczej – będzie pozbawiać je w znacznym stopniu suwerenności. Sieci, według Castellsa, obejmując różne przejawy i dziedziny współczesnego życia, m.in. rynki lokalne i regionalne, społeczności, miasta czy regiony, łączą je między sobą przez technologie, a jednocześnie pomijają inne miasta, regiony, a nawet kraje, które nie przedstawiają określonej wartości w globalizującym się świecie i ulegają wykluczeniu; Castells określa te obszary mianem „Czwartego Świata”⁶.

Obecnie w Europie polityka regionalna stała się bardzo popularna i jej przejawy odnajdujemy we wszystkich dziedzinach życia gospodarczego. Wzrost jej znaczenia wynika z miejsca, jakie zajmuje w procesie integracji Unii Europejskiej.

L. Wojtasiewicz podkreśla, że politykę regionalną należy „wzbogacić o nowy element, którym jest polityka rozwoju gospodarki opartej na wiedzy, wyrażająca się strategią zarządzania wiedzą, tzn. umiejętności jej skutecznego tworzenia, właściwego ukierunkowania i efektywnego spożytkowania”⁷. Należy pamiętać, że polityka regionalna jest osadzona w rozwiązaniach systemowo-administracyjno-gospodarczych UE oraz poszczególnych państw, co powoduje, że staje się ona integralnym elementem polityki gospodarczej państw oraz instytucji ponadnarodowych. Jednocześnie w wymiarze praktycznym każde z działań gospodarczych podejmowanych przez organa władzy państwowej ma wymiar regionalny. Sam obszar oddziaływania polityki regionalnej można określić jako działalność organów władzy publicznej, które podejmują działania w celu pobudzania i ukierunkowania rozwoju regionalnego⁸.

Polityka regionalna, a zwłaszcza te jej dziedziny, które dotyczą kształtowania procesów wzrostu gospodarczego w skali regionalnej, musi mieć odpowiednią podbudowę instytucjonalną. Zinstytucjonalizowanie polityki regionalnej jest wręcz nieodzownym warunkiem jej skuteczności. Instytucje funkcjonujące w regionie oraz w jego otoczeniu oddziałują na jego strukturę. Można je pogrupować według kryterium funkcji. Część tych podmiotów główny cel swojego funkcjonowania wiąże z działaniami dotyczącymi rozwoju regionalnego (sterowania, promowania, inicjowania, kontrolowania rozwoju regionalnego oraz przekształceń strukturalnych regionu). Pozostałe instytucje traktują procesy rozwoju i ich przebieg jako jeden z wielu współistniejących celów. Układ instytucjonalny rozwoju regionalnego jest więc określoną formą ukształtowaną organizacyjnie w skali kraju, regionów oraz lokalnej w postaci zespołu instytucji i organizacji wraz z ich wzajemnymi powiązaniami. Przy czym, na co zwraca uwagę T. Strykiewicz, w ramach nowego modelu

⁵ Tamże.

⁶ Tamże, s. 337.

⁷ L. Wojtasiewicz, *Polityka rozwoju regionu wobec bezpośrednich inwestycji zagranicznych*, [w:] *Polityka ekonomiczna, współczesne wyzwania*, red. M. Klamut, PWN, Warszawa 2007, s. 308.

⁸ J. Szlachta, wyd. cyt., s. 16.

elastycznej produkcji układ ten musi umożliwiać nieustanną adaptację gospodarki regionu do ciągłych, a przy tym turbulentnych zmian⁹.

Skuteczna polityka rozwoju regionalnego wymaga dostosowania metod jego wspierania do bieżącej sytuacji gospodarczo-społecznej, a także do kierunków rozwoju znajdujących uzasadnienie w zasobach i potencjalnych możliwościach gospodarczo-społecznych regionu. Przez pojęcie ‘instrument rozwoju regionalnego’ rozumiane jest celowe, sformalizowane, powtarzalne oddziaływanie na decyzje i zachowania podmiotów funkcjonujących w regionie, zwłaszcza gospodarczych¹⁰. Kładąc akcent na stronę podmiotową, można przyjąć, że te instrumenty to „prawnie określone możliwości posługiwania się dostępnymi wielkościami przez organizacje publiczne dla sterowania pewnymi procesami, w wyniku których następuje osiągnięcie pożądaných celów (efektów)”¹¹.

Współcześnie skuteczność polityki regionalnej warunkują nie tylko działania władz centralnych i regionalnych, ale też procesy i zjawiska występujące w różnych miejscach gospodarki światowej, nie do końca identyfikowalne z poziomem danego regionu, a często przy tym niezrozumiane. Dlatego w nowych założeniach polityki regionalnej należy przygotować mechanizmy na „to, co nieprzewidywalne”, czyli trzeba uwzględnić m.in. prawo entropii czy założenia teorii chaosu. W praktyce posługując się „efektem motyla”, zakładającym złożoność telekoneksji między zjawiskami pozornie niezależnymi od siebie, należy zbudować elastyczny i wielowariantowy model rozwoju, który w większości sytuacji będzie skutkować rozwojem regionów. W tym kontekście trzeba pamiętać, że tylko dobrze rozwinięta gospodarka, społeczeństwo, podbudowa instytucjonalna i naukowo-edukacyjna mogą stać się zachętą do lokowania w danym miejscu nowej działalności gospodarczej, co przerodzi się w bodźce do rozwoju regionu. Jest to szczególnie istotne w kontekście kształtowania się nowego podmiotu polityki regionalnej, którym jest samorządowy region. Wraz z rozwojem cywilizacyjnym i kształtowaniem się współczesnej demokracji dokonuje się proces decentralizacji państwa przez upodmiotowienie społeczności regionalnych. Wynika to w dużej mierze z tego, że o szansach rozwojowych decyduje obecnie potencjał endogeny, w tym przede wszystkim jakość władzy publicznej, także tej na szczeblu regionalnym i lokalnym, która ma wspierać i wzbogacać działania państwa. Jest to o tyle istotne, że globalizacja przyspiesza zmianę dotychczasowego statusu prawnego i polityczną emancypację społeczności lokalnych i regionalnych. Tendencje te powodują, że zaczynają konkurować nie tylko określone podmioty, ale też całe układy terytorialne. Dlatego, aby prowadzić skuteczną po-

⁹ T. Stryjakiewicz, *Koncepcja usieciowienia (networking) w badaniach przestrzenno-ekonomicznych*, [w:] *Koncepcje teoretyczne metody badań geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej*, red. H. Rogacki, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2001, s. 40.

¹⁰ M. Kozak, *Narzędzia finansowania rozwoju regionalnego*, „Gospodarka Narodowa” 1997, nr 6, s. 35.

¹¹ T. Markowski, J. Kot, *Ideogram – przewodnik metodyczny restrukturyzacji regionalnej na przykładzie województwa radomskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1994, s. 13.

litykę nakierowaną na rozwój regionalny, należy w sposób prawidłowy zidentyfikować uwarunkowania sprzyjające temu rozwojowi. Region, który we współczesnych warunkach chce się rozwijać, musi być konkurencyjny. Trzeba jednak pamiętać, że regiony w procesie konkurencji zachowują się inaczej od podmiotów rynkowych, gdyż konkurowanie między regionami zazwyczaj nie przyjmuje postaci bezwzględnej, tj. efekt nie osiąga stanu zerowego, ponieważ przewaga jednego regionu nie musi się wiązać ze stratą innego, co oznacza, że obydwa mogą odnieść korzyści. Równocześnie zjawisko konkurencji między regionami jest zmienne w czasie, gdyż przeplata się z kooperacją, czyli dzisiaj konkurujemy, a jutro współpracujemy. Przy czym konkurencyjna w dłuższym czasie może zostać tylko ta jednostka, która jest innowacyjna, tzn. nie tylko wytwarza, ale też aktywnie uczestniczy w ich dyfuzji przestrzennej. Wynika to z faktu, że w gospodarce początku XXI wieku podstawowym czynnikiem wzbudzającym rozwój społeczno-gospodarczy stały się innowacje¹² i to w szerokim tego słowa znaczeniu, czyli takie, które obejmują zjawiska: techniczne, ekonomiczne i organizacyjne w procesie zarówno wytwarzania i zbytu, jak i konsumpcji. One także są odpowiedzialne za rozpowszechnianie się procesu rozwoju na inne obszary poprzez dyfuzję przestrzenną¹³.

Oprócz innowacji, a raczej w jej ramach, należy uwzględnić nowoczesne czynniki rozwoju. Przykładowo w dokumencie *Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*¹⁴ są to: zaufanie, spójność, kreatywność, mobilność, konkurencyjność – bez wątplenia mają one charakter jakościowy i nie w pełni są kwantyfikowalne, jednak ich znaczenie w najbliższym czasie będzie wzrastać, gdyż mają charakter uniwersalny i nie podlegają deprecjacji w czasie. W wyniku zaistnienia tych nowych czynników rozwoju i ich przestrzennych uwarunkowań można spodziewać się przesunięcia działalności gospodarczej z jednych regionów do innych, co może radykalnie – nawet na przestrzeni kilku dekad – zmienić dynamikę rozwoju poszczególnych układów regionalnych¹⁵. Analizując terytorialne zróżnicowania poziomu rozwoju gospodarczego UE, należy zwrócić uwagę, że główny problem nie leży w różnicach między państwami, lecz w różnicach międzyregionalnych oraz wewnątrzregionalnych, zwłaszcza między centrami (obszarami metropolitalnymi) a peryferiami regionów. W warunkach ostatniego kryzysu oraz znacznego wzrostu innowacji w gospodarce, co skutkuje

¹² Pojęcia innowacji po raz pierwszy użył J.A. Schumpeter w 1912 r.; pod terminem tym rozumiał wszelkie zmiany w technice produkcji, wyrobach, surowcach, organizacji i otwieraniu nowych rynków; zob. J.A. Schumpeter, *Teoria rozwoju gospodarczego*, PWN, Warszawa 1960, s. 45.

¹³ W ostatnich czasach w literaturze przedmiotu silnie podkreśla się przestrzenny wymiar innowacji oraz ich duże znaczenie w tworzeniu się centrów rozwoju w teżże przestrzeni; zob. np. B. Harrison, J. Grant, M. Kelley, *Innovative Firm Behavior and Local Milieu: Exploring the Intersection of Agglomeration, Firm Effects, Industrial Organization and Technological Change*, "Economic Geography" 1996, t. 72, nr 3, s. 233-258; D. Audretsch, M. Feldman, *Innovative Clusters and the Industry Life Cycle*, referat do dyskusji nr 1161, Center for Economic Policy Research, London 1995.

¹⁴ *Polska 2030. Wyzwania Rozwojowe*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa lipiec 2009.

¹⁵ A. Olechnicka, *Rozwój regionalny w warunkach gospodarki informatycznej*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2000, nr 4.

m.in. dematerializacją czynników wytwórczych, procesy dywergencji są wywołane przez efekty krajowe wzmocnione cechami miejskimi i stołecznymi. Co istotne, zaobserwowano pewną zależność, zgodnie z którą wzrostowi poziomu dochodów w danym kraju towarzyszy większa koncentracja przestrzenna działalności gospodarczej¹⁶. W takich uwarunkowaniach szczególną rolę odgrywają podmioty odpowiedzialne za prowadzenie polityki regionalnej, one bowiem powinny koncentrować się na wzmocnianiu wewnętrznych, często unikatowych zasobów, które w dłuższej perspektywie będą stanowiły podstawę rozwoju. Podejście takie widoczne jest także w teorii, w których eksponuje się przejście od klasycznych koncepcji rozwoju, np. bazy ekonomicznej (gdzie podstawą rozwoju jest m.in. produkcja i sprzedaż towarów na zewnętrznych rynkach), do koncepcji wzrostu endogenicznego. Modele te próbują wyeliminować podstawową słabość wszystkich modeli neoklasycznych, jaką jest brak wyjaśnienia zjawiska stałego wzrostu produktu na zatrudnionego. Jest ono tam wyznaczane przez zmienną egzogeniczną niewyjaśnianą w modelu, czyli tempo wzrostu postępu technicznego. Nowe podejście włącza do modelu postęp techniczny, który jest traktowany jako zmienna objaśniana. Przykładowo W.M. Gaczek zwraca uwagę na tzw. resztę Solowa, która nie jest opisana przez zmiany czynników produkcji, a w sposób bezpośredni odnosi się do zakumulowanej wiedzy technicznej¹⁷. Jest to element ważny w modelu Solowa, ale zakłada, że postęp techniczny, „który zwiększa przydatność czynników produkcji, osłabiając ewentualny wpływ spowolnienia akumulacji kapitału lub pracy”¹⁸, ma egzogeniczny charakter. Ujęcie takie nie do końca opisuje źródła współczesnego rozwoju przestrzennego. Oczywiście można się zgodzić, że postęp techniczny czy innowacja mają charakter egzogeniczny, jednak w procesie dyfuzji ulegają one „endogenizacji”, w której wykorzystywane są specyficzne niematerialne zasoby danego terytorium. Jak wskazał już Davides w swoim modelu dotyczącym procesu dyfuzji innowacji, w trakcie tego procesu sama innowacja ulega modyfikacjom, co przez wzrost jej wartości prowadzi do zwiększenia przestrzennego rozchodzenia się tych ulepszonych innowacji¹⁹, a to ulepszenie niewątpliwie jest związane ze zjawiskiem „endogenizacji”, czyli wykorzystania zasobów niematerialnych jednostek przestrzennych.

3. Zakończenie

Podsumowując powyższe rozważania, należy zgodzić się ze stwierdzeniem, że polityka regionalna, jeśli chce być skuteczną dziedziną kształtowania procesów gospo-

¹⁶ J. Białek, A. Oleksiuk, *Gospodarka i geopolityka. Dokąd zmierza świat?*, Difin, Warszawa 2009.

¹⁷ W.M. Gaczek, *Gospodarka oparta na wiedzy w regionach europejskich*, „Studia Komitetu Przemysłowego Zagospodarowania PAN” 2009, t. CXVIII, s. 32.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ S. Gomułka, *Teoria innowacji i wzrostu gospodarczego*, CASE, Warszawa 1998, s. 76-79.

darczych, musi wypracować nowe założenia. W założeniach tych należy w szerszym stopniu uwzględnić nie tylko procesy związane z kształtowaniem się gospodarki opartej na wiedzy czy globalizacji, ale też rolę społeczności regionalnych wraz z zasobem endogenicznym, który – w przypadku oparcia go na innowacjach – może stać się podstawą przewagi konkurencyjnej regionu. Polityka regionalna musi ulegać także procesowi endogenizacji (czyli wykorzystywać unikatowe zasoby regionalne), ale też być coraz bardziej selektywna, a przy tym elastyczna. Wydaje się, że przykładem takich zmian w polskiej polityce regionalnej jest Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: regiony, miasta, obszary wiejskie²⁰, obszerne opracowanie założeń polityki regionalnej w drugim dziesięcioleciu XXI wieku w realiach Polski, zmieniające radykalnie filozofię myślenia o tej polityce²¹.

Literatura

- Audretsch D., Feldman M., *Innovative Clusters and the Industry Life Cycle*, referat do dyskusji nr 1161, Center for Economic Policy Research, London 1995.
- Białek J., Oleksiuk A., *Gospodarka i geopolityka. Dokąd zmierza świat?*, Difin, Warszawa 2009.
- Castells M., *Koniec tysiąclecia*, PWN, Warszawa 2009.
- Gaczek W.M., *Gospodarka oparta na wiedzy w regionach europejskich*, „Studia Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania PAN” 2009, t. CXVIII.
- Gomułka S., *Teoria innowacji i wzrostu gospodarczego*, CASE, Warszawa 1998.
- Harrison B., Grant J., Kelley M., *Innovative Firm Behavior and Local Milieu: Exploring the Intersection of Agglomeration, Firm Effects, Industrial Organization and Technological Change*, “Economic Geography” 1996, s. 72, nr 3.
- Kozak M., *Narzędzia finansowania rozwoju regionalnego*, „Gospodarka Narodowa” 1997, nr 6.
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: regiony, miasta, obszary wiejskie, dokument przyjęty przez Radę Ministrów 13 lipca 2010 r., Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 13 lipca 2010.
- Markowski T., Kot J., *Ideogram – przewodnik metodyczny restrukturyzacji regionalnej na przykładzie województwa radomskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1994.
- Olechnicka A., *Rozwój regionalny w warunkach gospodarki informatycznej*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2000, nr 4.
- Polska 2030. Wyzwania Rozwojowe*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa lipiec 2009.
- Schumpeter J.A., *Teoria rozwoju gospodarczego*, PWN, Warszawa 1960.
- Strykiewicz T., *Koncepcja usieciowienia (networking) w badaniach przestrzenno-ekonomicznych*, [w:] *Koncepcje teoretyczne metody badań geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej*, red. H. Rogacki, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2001.
- Szlachta J., *Główne problemy polityki rozwoju regionalnego Polski na przełomie XX i XXI wieku*,

²⁰ Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: regiony, miasta, obszary wiejskie, dokument przyjęty przez Radę Ministrów 13 lipca 2010 r., Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 13 lipca 2010.

²¹ Pełny tekst przyjętego dokumentu znajduje się na stronach Ministerstwa Rozwoju Regionalnego: www.mrr.gov.pl.

[w:] *Strategiczne wyzwania dla polityki rozwoju regionalnego Polski*, Friedrich Ebert Stiftung Przedstawicielstwo w Polsce, Warszawa 1996.

Winiarski B. (red.), *Polityka gospodarcza*, PWN, Warszawa 2000.

Wojtasiewicz L., *Polityka rozwoju regionu wobec bezpośrednich inwestycji zagranicznych*, [w:] *Polityka ekonomiczna, współczesne wyzwania*, red. M. Klamut, PWN, Warszawa 2007.

www.mrr.gov.pl.

CHALLENGES AND DILEMMAS OF CONTEMPORARY REGIONAL POLICY

Summary: Currently, regional policy makers are facing the dilemma of reevaluation of regional policy assumptions. Modern changes in the world economy, their directions and spontaneity have a significant impact on this state. It seems that the new assumption of regional policy should be based on the latest domains of economic mechanisms and endogenous competitive advantages.

Keywords: economic region, regional policy, factors of regional development, innovation.